

378.147(082)

Т 78

*Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і методики трудового
та професійного навчання*

**ТРУДОВА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

*Присвячено 75-річчю Криворізького
державного педагогічного університету*

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції (21-22 жовтня 2004 р.)

виокремити такі:

- урахування вчителями особливостей мети та завдань розвитку художньо-творчого потенціалу учнів даної категорії;
- здійснення поетапного розвитку складових художньо-творчого потенціалу школярів у процесі художньої діяльності;
- стимулювання у виховному процесі у позаурочний час художньо-творчої активності учнів шляхом використання спеціально дібраних педагогічних засобів та врахування відповідних чинників соціокультурного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лихвар В.Д. Естетичне сприймання як фактор розвитку художньо-образного мислення учнів початкової школи // Наукові записки кафедри педагогіки. – Харків: ХДУ; ХПК; Основа, 1998. – Вип.3. – С.164-173.

*Копіца О.І.
Криворізький ДПУ*

КУЛЬТУРА ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Мета даної статті: висвітлити актуальність проблеми формування культури діалогічного спілкування та її вплив на розвиток всебічно розвиненої особистості учня; розкрити пріоритетність діалогічної форми спілкування і труднощі, що виникають у процесі діалогу; визначити шляхи досягнення найбільш ефективних форм і засобів діалогічного спілкування.

Одним із показників, за якими оцінюється культура особистості, рівень моральної вихованості є культура діалогічного спілкування, оскільки саме в ній проявляється інтелект та рівень мислення індивіда, його освіченість та загальна вихованість та ціннісні орієнтації. Особливої значущості сьогодні набуває необхідність формування культури спілкування у школярів, яка пов'язана з інтенсифікацією інформаційних комунікацій, широким впровадженням мережі Інтернету, що певною мірою негативно впливає на створення культури особистісного мовленнєвого простору. Учні оволодівають естетикою слова, словесним самовираженням у діалогічному спілкуванні.

Сучасне суспільство орієнтовано на виховання “успішної особистості”. Ми розуміємо складність цієї задачі, проте вважаємо, що формування культури діалогічного спілкування знаходиться у прямому зв'язку з формуванням та розвитком активного учасника

навчально-виховного процесу.

М.С.Дороніна, досліджуючи проблему культури спілкування ділових людей, виявила, що “успіх у діяльності на 85% залежить від уміння людини спілкуватися” [3, с. 11]. Можна стверджувати, що свідоме опанування учнем принципів діалогічного спілкування та використання їх згідно існуючих правил та вимог підвищує результативність його навчання. Якщо діалогічне спілкування відбувається з урахуванням співрозмовниками принципів, вони спроможні легко з’ясувати мету пізнавальної взаємодії, інтерес кожного з них до змісту спілкування, створити позитивний психологічний клімат спілкування.

На її думку, “за високої культури спілкування виникає деяка гармонійна сукупність суб’єктів, єдиний фонд думок та почуттів, який суттєво збагачує кожного з них” [3, с. 12]. Вона вважає, що тільки такий єдиний фонд дозволяє людям вирішити проблеми кожного, узгодити інтереси й отримати взаємну вигоду для ділової взаємодії. Процес діалогічного спілкування достатньо складний. Його результат, на наш погляд, залежить від того, наскільки об’єктивно та повно співрозмовники сприймають та оцінюють один одного, вміють обмінюватися інформацією, яка є цікавою для кожного з них. Загальновідомо, що між індивідами виникає успішна взаємодія, якщо в спілкуванні з’являється взаємний інтерес.

Як стверджує М.С.Дороніна, спілкуючись, кожний виконує такі функції: передає та сприймає інформацію; коригує поведінку свою і партнера; стимулює емоційні контакти; організовує спільну діяльність з партнером для обґрунтування взаємовигідних рішень [3, с. 13].

В сучасних навчальних посібниках іноді їх автори ототожнюють поняття “мистецтво спілкування” та “культура спілкування”. Так, Б.Д.Паригін, досліджуючи проблему анатомії спілкування, зазначає, що, незважаючи на багатозначність понять “мистецтва спілкування” або “культури спілкування”, основною відмінністю їх від інших способів організації комунікативної поведінки є “здатність підтримувати постійну рівновагу, баланс між полярними якісними характеристиками людських стосунків та спілкування” [5, с. 233].

З’ясовуючи сутність поняття “культура діалогічного спілкування” та враховуючи вказані вище функції співрозмовників, ми вважали за доцільне розглянути культуру діалогічного спілкування учнів як: систему цінностей та регуляторів мовленнєвої взаємодії; спосіб культурно-пізнавальної діяльності; процес самоствердження, самовияву особистості. Культура спілкування учня має включати потреби, мотиви, систему ціннісних орієнтацій, почуття та емоції учнів, які спрямовують культурно-мовленнєву діяльність кожного з них. До

структурних компонентів культури діалогічного спілкування учнів ми вважали за доцільне віднести: інформаційно-комунікативний компонент (усвідомлення цілей та завдань мовленнєвої взаємодії співбесідників), емоційний та поведінковий компоненти.

Відомо, що важливою ознакою культури діалогічного спілкування особистості є мовленнєвий етикет, основні вимоги якого ґрунтуються на етнокультурних традиціях. Специфікою українського мовленнєвого етикету є визнання суспільством людини як найвищої цінності, схильність її до коректності, толерантності, зневага до брутальності. Якщо вважати за мету діалогічного спілкування досягнення взаєморозуміння у процесі взаємодії співрозмовників, необхідно відмітити, що процес формування культури діалогічного спілкування є складним і не завжди успішним.

В результаті дослідження проблеми педагогічного спілкування майбутніх вчителів Бодалев А.А. виокремлює 3 групи основних труднощів, які можуть виникнути у процесі професійного спілкування, а саме: інформаційні, регуляційні та афективні труднощі [1, с.114]. Інформаційні труднощі проявляються в невмінні повідомити щось, висловити свою думку, додати, продовжувати або закінчити думку іншої людини, розпочати розмову, задати питання. Регуляційні труднощі, що виникають у педагогів, пов'язані з невмінням стимулювати активність вихованців. Труднощі реалізації афективних функцій проявляються в невмінні вчителів схвалювати думки учнів, погоджуватися з ними, підкреслювати правильність мовленнєвого оформлення. Педагог має схвалювати добру поведінку, активну роботу або не погоджуватися з окремими думками учнів та інше.

Зрозуміло, що труднощі у спілкуванні виникають не тільки у педагогічному спілкуванні майбутніх вчителів зі своїми майбутніми учнями. Ця проблема виникає значно раніше. Ще з раннього дитинства та впродовж навчання учня у школі проблема діалогічного спілкування є гостро актуальною, оскільки не всі учні мають вроджений хист вести діалог з усіма невимушено. Для того, щоб подолати ці складнощі слід працювати над формуванням культури такого спілкування впродовж всього навчання їх у школі.

А.А. Бодалев у своїй праці "Психологія спілкування" відмічає, що необхідність розв'язання труднощів, що виникають у процесі спілкування майбутніх вчителів, пов'язана з постійною увагою та розвитком "високого рівня здібностей до пізнання іншої людини, до самопізнання, відношення до іншої людини як до вищої цінності та вміння творчо будувати безпосереднє спілкування з нею" [1, с.124]. Тому вже в школі необхідно готувати учнів як суб'єктів діалогічного спілкування, оскільки досить часто, навіть у випускників шкіл,

спостерігається застережливе ставлення до розмови.

У даній статті ми розглядаємо саме діалогічне спілкування як засіб формування успішної продуктивної мовленнєвої взаємодії, адже в процесі діалогу виникає у співрозмовників бажання діяти між собою. Педагогічною умовою успішного діалогічного спілкування у навчанні є рівноправність співрозмовників: між учителем та учнем, між учнями, між педагогами та керівництвом, між педагогами та батьками тощо.

Якщо розглядати діалог як засіб спілкування, доцільно знову звернутися до дослідження М.С. Дорогіної, яка розглянула його на прикладах спілкування між керівником та підлеглими. Вона виявила, що якість вертикальних комунікацій значно нижча за горизонтальні. Дослідження показують, що “тільки 20–25% інформації, що передається від керівника, сприймається підлеглими і правильно усвідомлюється. Зворотний потік інформації – від підлеглих до керівників ще менш ефективний: тільки 10% інформації сприймається керівництвом. Ефективність горизонтальних зв'язків сягає 90%” [3, с.28–29]. Ось чому так важливо будувати діалогічне спілкування на позиціях рівноправності та взаємоповаги, але для цього необхідно володіти певним рівнем та застосовувати на практиці культуру діалогічного спілкування.

На наш погляд, в процесі діалогічного спілкування може або створюватися нова спільна інформація, або відбувається простий обмін інформацією. Але головною метою такої взаємодії залишається можливість узгодження інтересів співрозмовників.

Цікавим науковим джерелом є праця Д. Карнегі “Як завойовувати друзів та впливати на людей”. Відомий дослідник підкреслює: “Якщо ви бажаєте стати цікавим співрозмовником, намагайтеся бути добрим слухачем. Для того, що бути цікавим, потрібно навчитися бути зацікавленим” [4, с.102]. В цьому положенні виявляється основний момент взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. Уміння уважно слухати співбесідника є цінним, адже навчившись вислуховувати іншого, учні можуть розраховувати на взаємність. Уважне слухання, як вважає Г. Бройніг, – це “свідома сконцентрована увага на тому, що говорить інший, при одночасній увазі до нього, навіть, якщо ви не погоджуєтесь з ним” [2, с. 81].

Культура діалогічного спілкування починає формуватися з раннього дитинства та удосконалюється протягом всього життя людини. Ефективність взаємопорозуміння учнів цілком залежить від таких умов: обопільне намагання співрозмовників досягти узгодження у поглядах та їх порозуміннях; прагнення дотримуватися принципу рівноправності суб'єктів; уміння уважно слухати один одного; зацікавленість щодо іншого погляду на обговорювану проблему.

Д. Карнегі, спираючись на думку Г. Форда, виявив, що секрет успіху – “в умінні зрозуміти точку зору іншої людини та дивитися на речі його та своїми очима” [4, с.44]. Навчитися культурі діалогічного спілкування можливо за означених умов, адже володіння нею вимагає сучасне життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бодалев А.А. Психология общения. – М.: Воронеж: Изд-во “Институт практической психологии”; НПО “МОДЭК”, 1996. – 256 с.
2. Бройниг Г. Руководство по ведению переговоров: Рекомендации для успешного проведения переговоров: Пер. с нем. С.П. Казанцева. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 112 с.
3. Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: Навч. посібник. – К.: КМ Academia, 1998. – 191 с.
4. Карнегі Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей: Пер. с англ. – Мн.: Современный литератор, 2000. – 816 с.
5. Парыгин Б.Д. Анатомия общения: Учебное пособие. – С.-П.: Питер, 1999. – 301 с.

*Кучер С.Л.
Криворізький ДПУ*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Сучасними умовами суспільного життя виправдано, що в загальноосвітніх школах приділяється достатньо уваги інтелектуальному розвитку учнів, а естетичне виховання традиційно відходить на задній план. Проте сьогодні стає зрозумілим, що молоде покоління має виступити носієм національної культури, і молодь багато в чому прагне до піднесення українських досягнень (наприклад, в музиці, в моді). Зрозуміло, що національна свідомість, гордість може зростати тільки завдяки знанню своєї культури, інтересу до її пізнання та через активну діяльність по її відтворенню на найвищому рівні. Незмінно велике значення має формування національної художньої культури.

Для формування художньої культури школярів нами не випадково обрано саме позашкільні заклади, що пояснюється двома причинами. По-перше, в цих закладах значна доля змісту діяльності (майже 70%) належить гурткам художньо-естетичного профілю, по-друге, позашкільний педагогічний процес потенціально придатний для впровадження нових технологій. Включення підлітка в художньо-